

Alingsås

Bildspel/Foto Anders Dernback / text Wikipedia

Alingsås en tätort i Västergötland i Västra Götalands län med knappt 27 000 invånare (2016) och är centralort i Alingsås kommun. Hela kommunen har drygt 42 000 invånare (2020). Orten ligger vid sjöarna Mjörn och Gardsken och genomskärs av Säreån och Gardska ström (Lillån) och Färgen som ligger vid Hjälmared. Alingsås genomkorsas av E20, väg 180 och västra stambanan. Alingsås är känt för sina kaféer och Jonas Alströmer som populariserade potatisen i Sverige. Alingsås kallas ibland för "Potatisstaden", och varje år firas det med en potatisfestival.

Alingsås is a locality and the seat of Alingsås Municipality in Västra Götaland County, Sweden. It had 24,482 inhabitants in 2010. Alingsås was founded as inhabitants from the city Nya Lödöse were made homeless as Danish troops burnt it down. Gustavus Adolphus granted Alingsås its Royal Charter in 1619, which makes it older than Västra Götaland's largest city—Gothenburg which was granted its charter in 1621. Among its historical inhabitants is Jonas Alströmer, who was born in Alingsås in 1685. Alströmer is credited for introducing the potato plant to Sweden.

ALINGSÅS

Alingsås är en tätort i Västergötland i Västra Götalands län med knappt **27 000 invånare** (2016) och är centralort i Alingsås kommun. Hela kommunen har drygt 41 000 invånare (2018).

Orten ligger vid sjöarna Mjörn och Gardsken och genomskärs av Säreån och Gardska ström (Lillån) och Färgen som ligger vid Hjälmaled. Alingsås genomkorsas av E20, väg 180 och västra stambanan.

Alingsås är känt för sina kaféer och Jonas Alströmer som populariserade potatisen i Sverige.

Alingsås kallas ibland för "Potatisstaden", och varje år firas det med en potatisfestival.

STADSRÄTTIGHETER 1619

Ortens namn, belagt sedan 1382, kommer möjligen från att en person från Ale, kallad aling, bosatt sig på platsen. Efterleden -ås kommer troligen av att personen bosatte sig på åsen som idag ligger vid stadsdelen Nolby. Alltså kallades platsen för Alings ås.

Alingsås fick stadsrättigheter 21 september g.s. (1 oktober n.s.) år 1619 av Gustav II Adolf, vilket gör Alingsås till en av de äldsta städerna i regionen, sedan den utgjort rekommenderad inflyttningssort för borgare som inte tilläts återuppbygga det i krig brända Nya Lödöse.

1639 erhöll man privilegier och stadsvapen

TYNANDE TILLVARO

Staden förde dock under de första åren en tynande tillvaro och hade i början av 1720-talet omkring 150 invånare, men fick ett **uppsving från 1720-talet** och framåt i samband med **etableringen av Jonas Alströmers manufakturverk**. Verksamheten var dock beroende av statsstöd och drabbades hårt av manufakturkrisen i slutet av 1700-talet. Alingsås hade då omkring 1 000 invånare.

1724 och 1779 drabbades Alingsås av stadsbränder som förstörde större delen av staden.

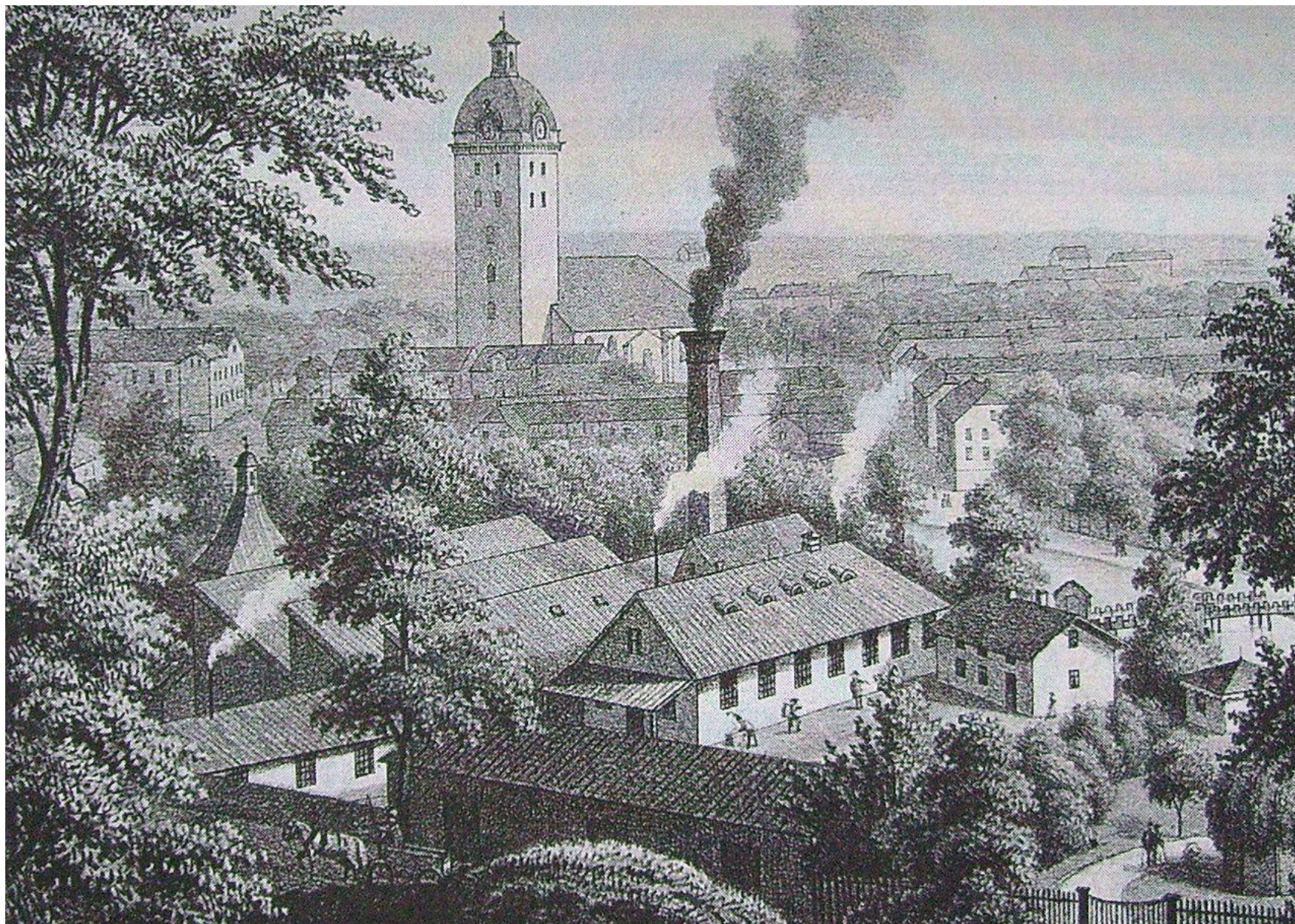
Manufakturverkets fortsatta tillbakagång och slutliga avveckling 1847 medförde en långsam utveckling för Alingsås. Efter att Alingsås anslutits till Västra stambanan 1859 och Alingsås bomullsväveri anlagts 1862 följde en period av uppgång och Alingsås utvecklades till ett viktigt textilindustricentrum. Tekokrisen på 1960- och 1970-talen slog hårt mot Alingsås.

Charles Hill (1816–1889)

Charles Hill, född 1816 i Bolton, död 1889, var en engelsk-svensk industriman.

Charles Hill blev tidigt föräldralös och fick anställning i en industri i Manchester. 1843 inkallades han till Sven Erikssons bomullsväveri vid Rydboholm i Kinnarumma i Älvsborgs län, som en så kallad overlooker eller vävmästare. 1852 blev Hill en av delägarna i det då nybildade Norrköpings bomullsväveriaktiebolag, dit han flyttade som fabriksföreståndare. Han blev delägare i Viskaholms bomullsväveri 1857, som hans landsman Edward Davies började driva i Borås 1858. Till följd av krisen på bomullsmarknaden 1862-1863 i skuggan av det amerikanska inbördeskriget gick fabriken i konkurs. År 1862 köpte Charles Hill en del av de fastigheter som tidigare hade tillhört Alströmerska manufakturverket och Klings fabrik. Där grundade han ett bomullsväveri, som raskt utvecklades och 1884 ombildades den till Alingsås bomullsväveriaktiebolag med honom som disponent och verkställande direktör. 1880 förvärvade han även Rosenlunds bomullsspinneri i Göteborg.

Charles Hills son Edmund Howarth Hill övertog Rosenlunds bomullsspinneri 1883. Från 1860 till 1873 hade denne varit teknisk ledare för bomullsspinneriet Bergs aktiebolag i Norrköping. År 1894 ombildades Rosenlunds bomullsspinneri till Rosenlunds fabrikers ab med Edmund som verkställande direktör.

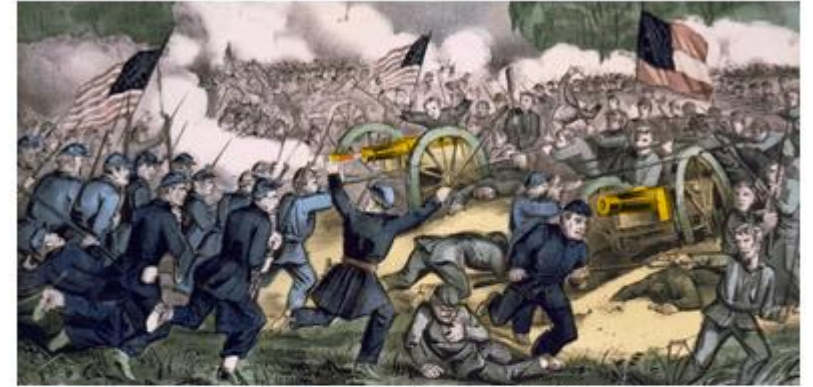

Efter en brand måste det emellertid läggas ner 1902. Charles Hills sonson Victor Edmund Hill, som varit spinnmästare vid Rosenlund före branden, blev istället disponent vid Alingsås bomullsväveriaktiebolag 1903, ett företag som han utvidgade högst väsentligt. Efter hans död 1912 köptes företaget av Nääs fabrikers aktiebolag.

Charles Hill lät införa gasljuset i staden, till sina fabriker och för gatubelysning. Han förärades 2005 med en bronsbyst som restes på torget i Alingsås.

Han blev delägare i Viskaholms bomullsväveri 1857 som Edward Davies började driva i Borås 1858. Till följd av krisen på bomullsmarknaden 1862-1863 i skuggan av det amerikanska inbördeskriget gick fabriken i konkurs.

JONAS ALSTRÖMER

JONAS ALSTRÖMER, FÖRE ADLANDET ALSTRÖM, FÖDD 7 JANUARI 1685 I ALINGSÅS, DÖD 2 JUNI 1761 I STOCKHOLM

Slideshow by Anders Dernback/ text Wikipedia/ photo Anders Dernback

JONAS ALSTRÖMER

Jonas Alströmer, före adlandet Alström, född 7 januari 1685 i Alingsås, död 2 juni 1761 i Stockholm, var en av den industriella revolutionens förgrundsfigurer i Sverige. Han importerade såväl maskiner som kunnande från utlandet och grundade flera företag, bland annat Alingsås manufakturverk.

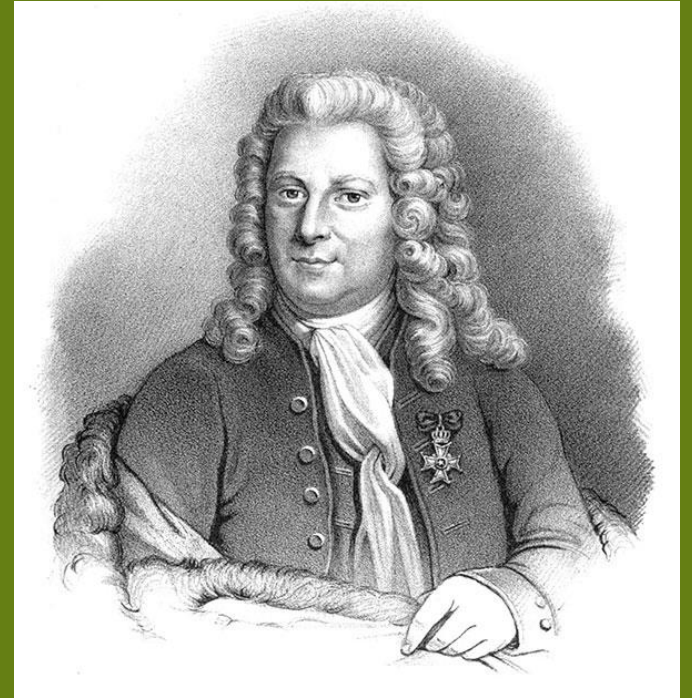
Jonas Alströmer var en av de sex instiftarna av Kungliga Vetenskapsakademien 1739. Mest känd är mångsysslaren Alströmer för sitt stora intresse för jordbruk; han populariserade odlandet av potatis som livsmedel och tog även fram nya metoder därvidlag. Han är också känd som de svenska slöjdernas fader.

STATY I ALINGSÅS

Foto Anders Dernback 2019

JONAS ALSTRÖMERS STATY
ÄR EN STATY I GÖTEBORG,
FÖRESTÄLLANDE DEN
SVENSKE INDUSTRIALISTEN
JONAS ALSTRÖMER. DEN ÄR
SKAPAD AV BILDHUGGAREN
OCH PROFESSORN VID
KONSTAKADEMIN JOHN
BÖRJESON OCH AVTÄCKTES
DEN 28 DECEMBER 1905 PÅ
LILLA TORGET.

Nolhaga

Nolhaga (Nordhaga) finns omnämnt sedan 1500-talet. Tillsammans med Sörhaga bildade gården en by med namnet Hage eller Hagen.

När Jonas Alström (adlad Alströmer 1751) återvände till hemstaden Alingsås 1723 från sin långa vistelse i England och studieresor i Europa köpte han Nolhaga och flera angränsande gårdar och bildade Nolhaga säteri. Tillsammans med Alingsås manufakturverk inne i Alingsås drev Jonas Alström Nolhaga med flera ekonomibyggnader, åkrar, odlingar för medicinalväxter, tobak och färgväxter för textilindustrier i staden, pipbruk, tegelbruk, sågar, kvarnar och en klädesstamp. På Nolhaga gjorde han också experiment med potatisodling och får- och getavel.

Vid slutet av 1720-talet uppfördes en mangårdsbyggnad på samma plats där nuvarande slottet ligger. Det var en tvåvåningsbyggnad av trä med hög stenfot och ett 20-tal rum.

Efter Jonas Alströmers död 1761

köptes godset på auktion av sonen August som strax efter sålde till sin bror Johan. Senare övetog dennes dotter Sara Magdalena Nohaga. År 1801 såldes Nohaga till major Volrath Tham som 1813 sålde till sin svåger Jean Adelsköld.

Nohaga bytte ägare ytterligare några gånger tills Claes Adelsköld, son till Jean Adelsköld och född på Nohaga, köpte godset 1877. Egendomen var då mycket förfallen efter ständiga ägarbyten och man-gårdsbyggnaden i så dåligt skick att den måste rivas.

BIOGRAFI

Jonas Alströmer var son till borgaren Tore Karlsson (1652–1702) i Alingsås och Annika Gislesdotter (1666–1739; paret gifte sig 1683), vars far Gisle Björnsson likaså var borgare i Alingsås. Alströmers föräldrar var fattiga, så han var tvungen att lämna hemmet tidigt och försörja sig själv. Han fick därför mycket lite skolundervisning. Han arbetade som bodgosse i Eksjö, renskrivare och i Ryssvågen. År 1707 följde han med sin vän Alberg till London för att hjälpa denne att starta en affär. 1710 övertog han affären och skötte den framgångsrikt.

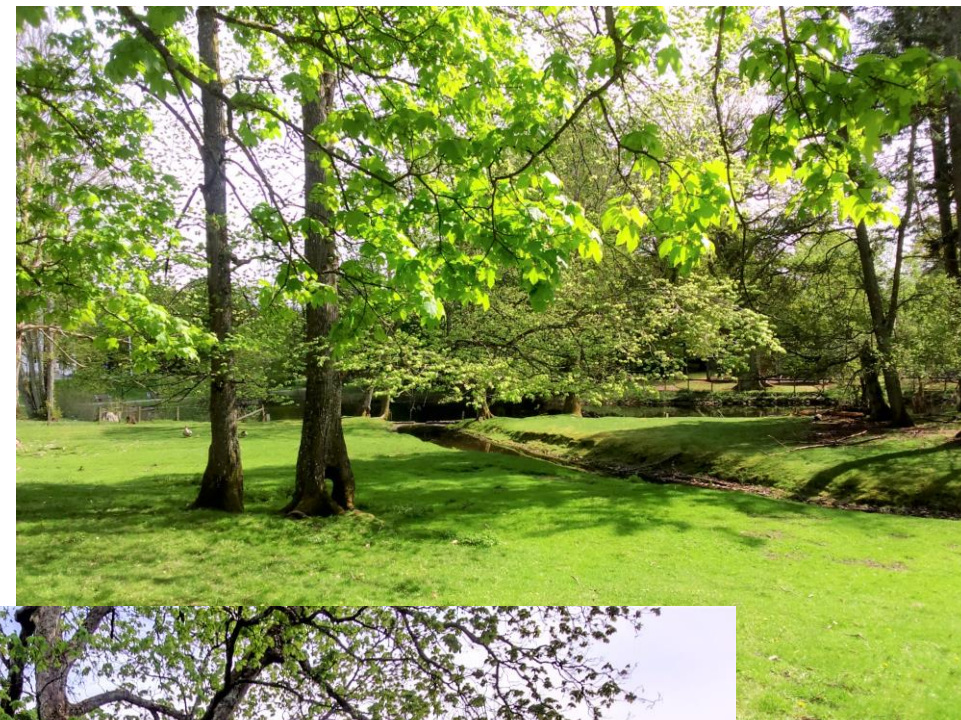
Claes Adelsköld var major i Väg- och Vattenbyggnadskåren och byggde järnvägar i Sverige. Han var också riksdagsman, ledamot i Vetenskapsakademin, författare, amatörfotograf och konstnär.

Som ny ägare rustade Claes Adelsköld upp hela Nolhaga.

Vid denna tid bestod Nolhaga av 400 tunnland åker, 300 tunnland äng och 2 000 tunnland skog. Av 5 tunnland anlades en vacker trädgård och planterades 9 000 träd och buskar till bl a en fruktträdgård, två orangerier, bersåer och växthus. Claes Adelsköld sprängde ut Klämman ytterligare och lät leda vatten härigenom från Bolltorp till bevattning, fontäner och brandposter. Han muddrade kanalerna, rustade upp ladugården och andra ekonomibyggnader.

Det nuvarande slottet byggdes 1879-1880.

Det ritades i en italiensk nyklassiskt villastil av Adrian Peterson, arkitekt i Göteborg. På bottenvåningen fanns en vestibul, matsal, kök och tre gästrum. Första våningen hade en vestibul och runt den låg den stora salongen med spegelspisen och kabinett på ömse sidor. Här fanns också bibliotek, arbetsrum, biljardsalong, förmak, sovrumsamt toalett och badrum. Högst upp fanns sovrums, gästrum och betjäningens rum. Från en laternin på taket strömmade dagsljuset ner i vestibulerna genom mattslipade glasskivor i golvens mitt.

Claes Adelsköld ägde Nolhaga till 1887 då han **sålde** säteriet **till grosshandlare Julius Lindström** i Göteborg. Sedan bytte Nolhaga ägare ytterligare några gånger. **År 1921** delades egendomen i Gamla Nolhaga (huvudgården) och Nya Nolhaga. Samma år **köpte Alingsås stad** Gamla Nolhaga med slottet och angränsande park. Nolhaga slott har haft olika funktioner, bland annat som pensionat på 1930-40-talen, flyktingläger och nödbostäder. Mellan 1951 och 1969 fanns Landstingets handelsskola i slottet.

Väggarna där är klädda med en serie franska panoramatapeter tryckta i Paris av firma Dufour & Leroy 1824. Dessa hängde tidigare i salongen med spegelspisen och var mycket populära i högre ståndsinredningar under början av 1900-talet.

**Dräktutställning på
Nolhaga slott
4/5 2019 – 3/11 2019**

1709 BLEV HAN BORGARE I LONDON

I London och naturaliserad engelsman. Han lade märke till den stora skillnaden mellan Englands och Sveriges industriella utveckling.

Då tänkte han att man i Sverige borde införa eller återupprätta de näringar, som var viktigast för rikets välstånd.

När Karl XII återkommit från Turkiet begav sig Alströmer (1715) till Göteborg och erbjöd sig att arbeta för kungen. Här stannade han i två år och använde tiden till att, genom resor i bergslagerna och till de främsta städerna, lära känna landets förhållanden och produkter. Därefter reste han genom norra Tyskland till Nederländerna och bodde två år i Amsterdam för att lära känna detta lands handel och industriella arrangemang. År 1719 återvände han till England och reste till norra Englands viktigaste industristäder. Han fick också i uppdrag att inkassera de pengar som Storbritannien i det nyligen uppgjorda fredsfördraget hade förbundit sig att betala till Sverige.

EFTER KARL XII:S DÖD

Sedan Sverige efter Karl XII:s död slutit fred med sina många fiender, ljusnade utsikterna för genomförande av Alströmers planer. 1723 återvände han till Sverige via Frankrike. **Nu startade han ett manufakturverk i Alingsås.** De första väveriarbetarna lejdades i Frankrike och Nederländerna. Fastän utförsel av maskiner, redskap och råmaterial var strängt förbjudet, lyckades han i Nederländerna lasta ett fartyg med sådana varor. Efter stora svårigheter med myndigheter och fabrikanter, som försökte hindra exporten, lyckades han skaffa maskiner även från England.

ALSTRÖMERS STORA PLANER

Alströmers stora planer var nära att stranda på grund av penningbrist, men med finansiering huvudsakligen från värmländska bruksägare, lyckades han 1725 bilda ett bolag. Vid 1726 års riksdag togs flera beslut, som var viktiga för att företaget skulle kunna verka. Konung Fredrik gick själv in som delägare i företaget. Vid ett besök i Alingsås, när verksamheten kommit igång, lät han hela sin betjäning klä upp sig med de nya alstren från Alströmers företag.

Detta blev grundvalen för den svenska industrin. I Alingsås, vars folkmängd inom kort växte från 300 till 1 800 invånare, upprättades tid efter annan klädes-, fris- och yllevävstolar, bomullsväveri, vaddmakeri, spinnerier för ull, kamelhår, silke, lin och bomull, stora ylle- och silkesfärgerier, kattuns-tryckerier med flera verk. De utländska mästare, som Alströmer hade fört med sig, undervisade efter hand ett stort antal svenska lärlingar. Genom dessa spreds yrkesfärdigheten också till andra städer.

Det var inte bara i England och Nederländerna som Alströmer hade problem för sina textila ambitioner. Göteborgs köpmän befarade att de skulle drabbas av minskad lönsamhet, om Sverige kunde tillverka mycket och mycket inom sina egna gränser och därmed minskade importen. Köpmännen i Göteborg gjorde vad de kunde för att motarbeta Alströmer.

Tillväxten av industrin var mycket god och 1754 var 14 000 och sju år senare 18 000 personer sysselsatta vid väverierna. Värdet av de exporterade slöjdvarorna uppgick till 50 tunnor guld, varav två tredjedelar blev inkomst till staten. En viktig orsak till framgången var att Alströmer så långt möjligt använde sig av inhemska råvaror. För detta ändamål ägnade han särskild uppmärksamhet åt fåraveln och importerade avelsfår från England och Spanien. På kungsgården Höjentorp inrättades ett stamschäferi. För bomullstygs- och klädesfabrikationen infördes från Nederländerna flera olika färgväxter, som Alströmer lät utplantera på sina gårdar.

För att **värna om den gryende industrin** tog Alströmer efter det engelska mönstret och fick igenom ett omfattande skyddsnät, som bl a lade hög tull på, eller helt förbjöd import av vissa konkurrerande varor. Han **inrättade en särskild manufakturfond**, där fabrikanterna kunde få räntefria lån. Ibland kunde uppmuntringsgratifikationer delas ut för att främja export.

I syfte att sätta fart på affärerna bildade Alströmer flera handelskompanier, och han genomdrev viktiga handelsfördrag mellan Sverige och en del andra länder.

Han såg också till att **ett sockerraffineringsverk anlades i Göteborg. På Kungsholmen i Stockholm anlades det första engelska garveriet i Sverige. Han ägnade sig också åt järnförädling och populariserade odlingen av potatis och tobak i Sverige. Det är dock en myt, att det var Alströmer som införde potatisen i Sverige, då det redan innan Alströmers födelse växte potatis i Uppsala botaniska trädgård dit den införts av Olof Rudbeck den äldre omkring 1655; denne hade dock kallat dem "peruansk nattskatta". Alströmer gjorde dock själv gällande att det var han som infört potatisen**

Genom den av **Alströmer upplivade industrin** bringades Sveriges handelsbalans från ett betydande underskott till ett överskott av fyra miljoner daler silvermynt. Redan på hans egen tid riktades klander mot honom för att hans anläggningar var alltför mångskiftande och att en del av dem endast genom konstlade medel kunde hållas i gång. Men i sin helhet hade ändå Alströmers verksamhet stor positiv betydelse för den svenska industrins grundande och tidiga utveckling.

Alströmer var från 1731 gift med **Margareta Clason** (1709–1738), dotter till brukspatronen Johan Clason, och fick fem barn med henne, däribland två söner som upphöjdes till friherrar. Han gifte om sig 1741 med **Hedvig Elisabeth Paulin** (född 1716–1806), dotter till handlanden Elias Paulin i Stockholm, och fick tre barn i det äktenskapet. Svärfaren: Johan Clason, född 2 februari 1667, död 6 mars 1747 i Stockholm, var en svensk skeppsredare, varvsägare, brukspatron och politiker.

Maka **Margareta Clason** (1709–1738)

Hedvig Elisabeth Paulin (1716–1806)

Barn 5 barn

Han gifte om sig 1741 med **Hedvig Elisabeth Paulin** (född 1716–1806), dotter till handlanden Elias Paulin i Stockholm, och fick tre barn i det äktenskapet.

VETENSKAPSAKADEMIN

Alströmer bidrog till stiftandet av Vetenskapsakademien år 1739 och anlade i Alingsås ett bibliotek, ett naturhistoriskt museum och en modellkammare. År 1736 föddes sonen Clas Alströmer. Han blev överuppsyningsman över schäferistaten 1738 och kommerseråd 1739, men fick den därmed förenade lönen först 1747. Alströmer blev Riddare av Nordstjärneorden 1748 och adlades 1751, varefter han antog namnet Alströmer från att tidigare ha kallat sig Alström. Alströmer dog 2 juni 1761 på grund av slaganfall.

